

Kashtachilik sirlari va hozirgi kundagi ahamiyati

Qurbanova Xurshida Turg'unovna

O'rta Chirchiq tuman 3-son texnikumi Maxsus fan o'qituvchisi

Abstract: Embroidery is a traditional form of applied art that reflects the rich cultural heritage of the Uzbek people. This article explores the origins, historical development, traditional patterns and stitching techniques of embroidery, as well as its aesthetic and social significance in modern times. Embroidery is considered not only a decorative craft but also an important symbol of national identity and cultural values.

Keywords: embroidery, applied art, cultural heritage, patterns, stitching techniques, tradition, craftsmanship, culture

Аннотация: Вышивка — это традиционный вид прикладного искусства, отражающий богатое культурное наследие узбекского народа. В статье рассматриваются происхождение, историческое развитие, традиционные узоры и виды швов, а также эстетическое и социальное значение вышивки в современный период. Вышивка оценивается не только как декоративное ремесло, но и как важный символ национальной идентичности и культурных ценностей.

Ключевые слова: вышивка, прикладное искусство, культурное наследие, узоры, виды швов, традиции, ремесло, культура

ASOSIY QISM

Kashtachilikning kelib chiqishi va tarixiy taraqqiyoti

Kashtachilik insoniyat tarixidagi eng qadimiy amaliy san'at turlaridan biri hisoblanadi. Arxeologik manbalarga ko'ra, matoga bezak tushirish an'analari Sharq mamlakatlarida juda erta davrlarda shakllangan. O'zbekiston hududida kashtachilik asosan XIX–XX asrlarda keng rivojlangan bo'lsa-da, uning ildizlari ancha qadimiy davrlarga borib taqaladi.

Kashtachilik dastlab maishiy ehtiyojlardan kelib chiqqan bo'lib, kiyim-kechaklarni mustahkamlash va bezash maqsadida paydo bo'lgan. Vaqt o'tishi bilan u estetik ahamiyat kasb etib, alohida san'at turiga aylangan. Ayniqsa, ayollar orasida kashta tikish mahorati qadrlangan va avloddan-avlodga o'tib kelgan.

O'zbekistonning turli hududlarida kashtachilik o'ziga xos maktab sifatida shakllangan. Jumladan, **Buxoro, Samarqand, Shahrisabz, Farg'ona** va **Toshkent** hududlarida yaratilgan kashtalar o'zining rang tanlovi, naqsh tuzilishi va kompozitsiyasi bilan ajralib turadi. Har bir hududning kashtalarida mahalliy urf-odatlar, tabiiy muhit va estetik qarashlar aks etadi.

Naqsh va ramzlarning ma'naviy mazmuni

Kashtachilik san'atining eng muhim jihatlaridan biri — undagi naqsh va ramzlarning chuqur ma'naviy mazmunga ega ekanligidir. O'zbek kashtalarida ko'pincha quyidagi tasvirlar uchraydi:

- Quyosh va oy ramzlari — hayot, yorug'lik va baraka timsoli
- Gullar va o'simliksimon naqshlar — go'zallik va tabiat uyg'unligi belgisi
- Geometrik shakllar — muvozanat va tartib ifodasi

- Anor tasviri — serfarzandlik va to‘kinlik ramzi

Naqshlar tasodifiy joylashtirilmaydi. Har bir kompozitsiya aniq muvozanat va ritm asosida quriladi. Ranglar ham ramziy ma’noga ega: qizil — hayot va quvonch, yashil — yangilanish va tabiat, ko‘k — osmon va tinchlik ramzi sifatida talqin qilinadi.

Kashtachilik texnikalari va sir-sinoatlari

Kashta tikishda asosiy vositalar — igna, ip, mato va chambarakdir. Iplar asosan ipak, paxta yoki jun tolalaridan tayyorlanadi.

Eng keng tarqalgan chok turlari:

- Bosma chok
- Yurma chok
- Iroqi chok
- Zanjira chok
- Kandaxayol chok

Kashtachilikning asosiy siri — ip tarangligini bir xil saqlash, naqshni oldindan aniq rejalashtirish va rang uyg‘unligini to‘g‘ri tanlashdan iborat. Tajribali ustalar avval matoga naqsh chizib oladi yoki xotira asosida tikadi. Bu esa yuksak mahorat va did talab qiladi.

Shuningdek, kashta tikishda sabr-toqat, diqqat va nozik did muhim o‘rin tutadi. Har bir chok bir xil masofada va tekis tushirilishi kerak. Aks holda umumiy kompozitsiya buzilishi mumkin.

Marosim va an'analardagi o'rni

Kashtachilik o'zbek xalqining oilaviy va marosim an'alarida muhim o'rin egallagan. Ayniqsa, kelin sepida kashtali buyumlar alohida ahamiyat kasb etgan. So'zana, yostiqlik jildlari, choyshablar va kiyimlar kashta bilan bezatilgan.

Kashta tikish jarayoni nafaqat hunar, balki ma'naviy tarbiya vositasi ham bo'lgan. Onalar qizlariga kashta tikishni o'rgatar ekan, ularga sabr, poklik va did haqida ham ta'lim bergan.

Zamonaviy davrda kashtachilikning ahamiyati

Bugungi kunda kashtachilik milliy madaniyatning ajralmas qismi sifatida qadrlanadi. U nafaqat an'anaviy shaklda, balki zamonaviy moda va dizaynda ham keng qo'llanilmoqda. Dizaynerlar milliy naqshlardan foydalanib, yangi kolleksiyalar yaratmoqda.

Shuningdek, kashtachilik turizm sohasida ham muhim o'rin tutadi. Milliy suvenirlar va qo'l mehnati mahsulotlari xorijiy mehmonlarda katta qiziqish uyg'otadi.

Hozirgi kunda hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash, yosh avlodga o'rgatish va madaniy merosni asrab-avaylash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Bugungi globallashuv va texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda kashtachilik o'zining milliy va madaniy ahamiyatini saqlab qolgan holda yangi bosqichga ko'tarilmoqda. U nafaqat an'anaviy hunarmandchilik turi, balki iqtisodiy, estetik va ijtimoiy jihatdan muhim soha sifatida namoyon bo'lmoqda.

Avvalo, kashtachilik milliy o'zlikni saqlash va targ'ib qilishda muhim vosita hisoblanadi. O'zbekistonning turli hududlarida — xususan, **Buxoro, Samarqand,**

Shahrisabz va **Toshkent** — yaratilayotgan zamonaviy kashta namunalari milliy an'analarni davom ettirib, yangi dizaynlar bilan boyitilmoqda. Bu jarayon yosh avlodda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, kashtachilik zamonaviy moda va dizayn sanoatida keng qo'llanilmoqda. Dizaynerlar milliy naqsh va chok turlaridan foydalanib, zamonaviy kiyim-kechak, sumka, aksessuar va interyer buyumlarini yaratmoqdalar. Natijada milliy san'at va global moda uyg'unlashib, yangi estetik yo'nalishlar vujudga kelmoqda.

Uchinchidan, kashtachilik iqtisodiy jihatdan ham ahamiyatli soha hisoblanadi. Hunarmandlar tomonidan tayyorlangan qo'l mehnati mahsulotlari ichki va tashqi bozorda talabgir bo'lib, turizm rivojiga hissa qo'shmoqda. Milliy suvenirlar xorijiy mehmonlar uchun qimmatli esdalik sifatida qadrlanadi. Bu esa mahalliy aholining bandligini ta'minlash va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, kashtachilik psixologik va tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. Kashta tikish jarayoni insonda sabr-toqat, diqqat va ijodkorlikni rivojlantiradi. Ayniqsa, yoshlar va ayollar uchun bu nafaqat daromad manbai, balki ma'naviy hordiq chiqarish vositasi hamdir.

Raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan kashtachilik ham yangi bosqichga chiqdi. Hozirda naqshlar kompyuter dasturlari orqali ishlab chiqilib, mashina kashtachiligi bilan uyg'unlashtirilmoqda. Biroq qo'l mehnati bilan yaratilgan kashtalar o'zining betakrorligi va san'at darajasi bilan alohida qadrlanadi.

Xulosa

Kashtachilik — o'zbek xalqining ko'p asrlik tarixi, ma'naviy qadriyatlari va estetik didini o'zida mujassam etgan noyob amaliy san'at turidir. Uning ildizlari qadim zamonlarga borib taqaladi va asrlar davomida avloddan-avlodga o'tib, takomillashib

kelgan. Har bir naqsh, rang va chok turi xalqning dunyoqarashi, orzu-intilishlari hamda hayot falsafasini ifodalaydi.

Bugungi kunda kashtachilik nafaqat tarixiy meros sifatida, balki zamonaviy moda, dizayn va turizm sohalarida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. U milliy o'zlikni saqlash, yosh avlodni an'analarga hurmat ruhida tarbiyalash va hunarmandchilikni rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov Q. **O'zbek xalq amaliy bezak san'ati**. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010.
2. Bulatov S. **O'zbek xalq amaliy san'ati tarixi**. – Toshkent: O'qituvchi, 1991.
3. Jabborov I. **O'zbek xalq etnografiyasi**. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2004.
4. Azimov A. **Hunarmandchilik va milliy meros**. – Toshkent: Fan, 2015.
5. Rahimov M. **O'zbek kashtachilik san'ati**. – Toshkent: San'at, 2008.
6. UNESCO – Nomoddiy madaniy meros ro'yxati va hunarmandchilik bo'yicha ma'lumotlar: <https://ich.unesco.org>
7. **O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi** rasmiy sayti: <https://madaniyat.uz>
8. **Hunarmand uyushmasi** rasmiy sayti: <https://hunarmand.uz>
9. Ziyonet ta'lim portali: <https://ziyonet.uz>
10. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi onlayn manbasi: <https://n.ziyouz.com>